

turam carnis conservat, sic & Christus per spiritus operationes vivificat animam; & etiam corpus incorruptibile facit, nam per ejus resurrectionem corporalis confertur incorruptio; & ideo dicit, quod dat vitam mundo, Chryso-
stomus (hom. 44.) Non Judæis solum, sed orbiterarum. Illi vero infertius adhuc inspiciebant; unde sequitur: *Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis hunc panem.* Dominum autem eo, quoniam Pater meus dat vobis panem, non dixerunt, *Roga ut det, sed da nobis.* Augustinus (tract. 25.) Sicut enim Samaritana, cui dictum est supra 4. *Qui biberit de hac aqua, non sitiet unquam,* secundum corpus accipiens, & carere indigentia volens, *Da mihi, inquit, Domine, de hac aqua;* sic isti dicunt: *Da nobis panem, qui reficiat, & non deficiat.*

(e) Chryso-
stomus (hom. 44.) De reliquo Dominus in mysteriorum traditionem eos inducitur: & primo de deitate sua loquitur: unde dicitur: *Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vite.* Non enim hoc de corpore ejus dictum est, de illo enim in fine dicit: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* Sed interim de divinitate loquitur; etenim caro propter Domini Verbum panis est, quod spiritum ipsum suscipienti panis celestis fit. Theophylactus. Non autem dixit, *Ego sum panis* nutrimenti, sed *vita*: quia enim cuncta mortifera erant, vivificavit nos Christus per seipsum. Est autem panis non consuetæ vitæ, sed illius quæ morte non refectatur; unde subditur: *Qui venit ad me, non esuriat; Et qui credit in me, non sitiet in æternum.* Augustinus (tract. 25.) *Qui venit ad me,* hoc est, qui credit in me; & quod dixit, *Non esuriat,* hoc intelligendum est, *Et non sitiet unquam:* utroque enim significatur æterna illa satietas, ubi nulla est egestas. Theophylactus. *Vel non sitiet, neque esuriat;* id est, ad verbum Dei audiendum neque redivos efficiatur, neque sitiet: sit intellectuali, quasi non habeat aquam baptismi, & sanctificationem per spiritum factam. Augustinus (ubi supra.) Panem igitur de celo desideratis: ante vos habetis, sed non manducatis: unde sequitur: *Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non credidistis.* Alcuinus. Quasi dicat: Non ideo hoc dixi quod vos sciam hoc pane satandos; sed potius ad improperium vestræ incredulitatis dico, quia videtis, & non creditis. Chryso-
stomus (hom. 44.) Vel per hoc quod dicit, *Dixi vobis,* infirmat testimonium Scripturarum; de quo supra 5. dixerat: *Illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* Et iterum dixerat ibid. *Quoniam veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me.* Hoc autem quod dicit, *Quia*

vidistis me, signa occulte insinuat, Augustinus (tract. 25.) Sed non ideo ego populum Dei perdidit, (1) quia vos vidistis, & non credidistis: unde sequitur: *Omne quod dat mihi Pater, ad me venit, et eum qui venit ad me, non ejiciam foras.* Beda. Absolute dicit *omne,* ut ostenderet plenitudinem fidelium. Hi autem sunt quos Pater dat Filio, quando per occultam inspirationem facit eos credere in Filium, Alcuinus. Quemcumque ergo Pater traxerit, ad hoc ut credat in me, venit per fidem ad me, ut mihi jungatur; *et eum qui passibus fidei, & bonæ operationis, venit ad me, non ejiciam foras;* id est, in secreto puræ conscientie mecum morabitur, & tandem recipiam eum in æterna beatitudine. Augustinus (tract. 25.) Illud enim intus, unde non exiit foras, est magnum penetrabile, & dulce secretum, sine tedio, sine amaritudine malarum cogitationum, (2) sine interpellatione tentationum, & dolorum, de quo dicitur Matth. 25. *Intra in gaudium domini tui.* Chryso-
stomus (hom. 44.) Per hoc autem quod dicit, *Quod dat mihi Pater,* ostendit quoniam non contingens res esse credere in Christum, neque cogitationibus humanis perficitur; sed ea quæ desuper revelatione indiget, & anima devota suscipiente revelationem; unde non sunt ab accusatione erui quibus non dat Pater: indigemus enim & ea quæ ex nobis est voluntate ad credendum. Per hoc autem tangit incredulitatem eorum, ostendens quoniam qui non credit ei, voluntatem transgreditur Patris. Paulus autem 1. Corinth. 15. ait, quod ipse eos tradiderit Patri: *Cum crediderit inquit, regnum Deo, & Patri.* Sicut igitur Pater dans non privat seipsum, sic nec Filius tradens. Dicitur autem Filius tradere, quoniam per eum ad Patrem adducimur. Et de Patre dictum est 1. Corinth. 1. *Per quem vocati estis in societatem Filii ejus.* Sic igitur qui venit ad me salvabitur: quia pro his veni, & carnem assumpsi: unde sequitur: *Quia descendi de celo; non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* Quid dicitis? Alia sunt tua, & quæ illius? Ne igitur hoc aliquis suspicetur, subiunxit: *Hoc est autem voluntatis ejus qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam.* Per hoc autem & Filius vult, quia *Filius quos vult, vivificat:* supra 5. Quid est igitur quod dicit? Non aliud acturus veni quam quod Pater vult, quasi non habens. (3) divinam voluntatem a Patre: omnia enim quæ Patris sunt, mea sunt. Sed hoc non dixit: sed in fine reservat, excelsa enim interim occultat, Augustinus (tract. 25.) Vel aliter. Quare non ejiciat

(1) Al. sed quia vos. (2) Al. sine intellectu tentationum. (3) Nicolai legit divisam.

at foras; subiungit, dicens: *Quia descendi de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* Propterea enim anima à Deo exiit, quia superba erat. Superbia enim rejecti sumus, humilitate regredimur. Medicus enim quando ægritudinem discipit, si curet quod per aliquam causam factum est, & ipsam causam non curet, ad tempus videtur mederi; sed causa manente, morbus repetitur. Ut ergo causa omnium morborum curaretur, id est superbia, descendit, & humilis factus est Filius Dei. Quid superbus homo? Filius Dei propter te humilis factus est. Puderet te fortassis imitari humilem hominem; saltem imitare humilem Deum: hæc est enim commendatio humilitatis. *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me:* superbia quippe facit voluntatem suam, humilitas voluntatem Dei. Hilarius 3. de Trin. (post prin.) Non igitur hoc dicit, quia faciat quod non velit; sed obedientiam suam (1) sub effectu patris: voluntatis ostendit, volens ipse voluntatem Patris explere. Augustinus (tract. 25. in Joann.) Ideo ergo qui ad me venerit, non ejiciam eum foras, quia non veni facere voluntatem meam. Humilis veni humilitatem docere: qui ad me venit incorporatur mihi, & humilis fit, quia non faciet voluntatem suam, sed Dei; & ideo non ejicitur foras, quia cum superbus esset projectus est foras: ad me enim venire non potest nisi humilis: non mittitur foras nisi superbia; qui servat humilitatem, non labitur à veritate. Quare autem ideo non ejiciat foras qui venit ad illum, quia non venit facere voluntatem suam, ostendit eum subdit: *Hæc est enim voluntas ejus qui misit me: Patris, ut omne quod dedit mihi Pater non perdam ex eo.* Ipse illi datus est qui servat humilitatem. Non est voluntas in conspectu Patris ut peccati reatus de pusillis: Math. 18. De turbulentibus potest perire, de pusillis nihil perit: quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non intrabis in regnum caelorum: ibid. Augustinus de Correctione, & Gratiis (cap. 9.) Qui ergo in Dei providentissima dispositione præcisi, & prædestinati, vocati, justificati, glorificati sunt; etiam nondum renati, sed & nondum nati, jam filii Dei sunt, & omnino perire non possunt: hi enim vere veniunt ad Christum. Ab illo ergo datur (2) etiam perseverantia in bono usque in finem: neque enim datur nisi eis qui non peribunt: quoniam qui non perseverant peribunt. Chryso-
stomus (hom. 44.) Per hoc autem quod dicitur *Non perdam ex eo,* non ostendit se indigere eorum cura; sed hoc dicit pro-

pter eorum salutem. Postquam autem dixerat: *Non perdam ex eo, et non ejiciam foras,* subiungit: (3) *Sed resuscitem eum in novissimo die:* quia in resurrectione communi mali ejicientur, secundum illud Matth. 22. *Tollite eum, & eijcite eum in tenebras exteriores.* Ipsi etiam perderentur secundum illud Matth. 10. *Qui potest animam, & corpus perdere in gehennam.* Ideo autem multoties resurrectionem inducit, ut non ex folis rebus præsentibus judicent Dei providentiam, sed aliam expectent vitam. Augustinus (tract. 25.) Videre autem quemadmodum, & hic geminam illam resurrectionem designet. Qui venit ad me, modo resurget, humilis factus in membris meis. Sequitur autem: *Sed resuscitabo illum in novissimo die.* Ad exponendum autem quod dixerat: *Omne quod dedit mihi Pater: & iterum quod dixerat: Non perdam ex eo;* subiungit: *Hæc est enim voluntas Patris mei qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam.* Superius cap. 5. dixit: *Qui audit verbum meum, et credit ei qui misit me; modo autem: Qui videt Filium, et credit in eum.* Non dixit, & credit in Patrem; hoc est enim credere in Filium, quod & in Patrem: quia sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso: supra ibid. *ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam;* credendo, & transfundendo ad vitam, tanquam prima illa resurrectione, & quia ipsa non est sola, subiungit de secunda: *Et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Chryso-
stomus (hom. 45.) Judæi existimantes se commessione carnali potiri, non turbabantur, utque postea diffisi sunt: unde dicitur: *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vite; qui de celo descendit.* Videbantur quidem turbari in hoc quod dixerat eum de celo descendisse; sed non hoc erat quod turbationem faciebat, sed hoc quod non expectabant potiri mensa corporali. Adhuc tamen eum venerantur, quia recens erat signus; & propterea non manifeste ei contra dicebant; sed murmurando suam turbationem ostendebant. Quid autem murmurando dixerint subditur: *Et dicebant: Nominis hic est Jesus filius Joseph, ejus novimus patrem, et matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia descendit de celo?* Augustinus (tract. 26.) Longe autem istiterant à pane de celo, nec eum esurire nove-
rant: panis enim iste interioris hominis quæritur esurienti. Chryso-
stomus (hom. 45.) Manifestum est enim quoniam mirabilem ejus nondum fecerant generationem; propterea eum adhuc f-

(1) Al. sub effectu. (2) Al. omittitur etiam. (3) Al. Resuscitabo; & sic infra.

gnus de duodecim. *Chrysoſtomus* (hom. eadem.) Considera Chriftiani ſapientiam: neque enim Chriftus eum manifeſtum fecit, ne inverecun-

dum faciat, & ſic liſtigioſus fiat; neque eum latere permittit, ne aſtimans ſe latere, ſine timore operaretur.

CAPUT VII.

(a) Poſt hæc autem ambulabat Jeſus in Galilæam: non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dieſeſtus Judæorum, ſcenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Tranſi hinc, & vade in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta teiſpſum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit ergo eis Jeſus: Tempus meum nondum advenit; tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe me; me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia opera ejus mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc; ego autem non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quia meum tempus nondum impletum eſt.

(b) Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte; ſed quaſi in occulto. Judæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant: Ubi eſt ille? Et murmur multus erat in turba de eo: quidam enim dicebant, quia bonus eſt; alij autem dicebant, Non, ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum.

(c) Jam autem die feſto mediante aſcendit Jeſus in templum, & docebat. Et mirabantur Judæi dicentes: Quomodo hic literas ſcit: cum non didicerit? Reſpondit eis Jeſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscat de doctrina utrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit gloriam ejus qui miſit eum, hic verax eſt, & injuſtitia in illo non eſt.

(d) Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba, & dixit: Deum tu habes: quis te quærit interficere? Reſpondit Jeſus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit vobis circumciſionem, non quia ex Moysè eſt, ſed ex patribus; & in ſabbato circumciſit hominem. Si circumciſionem accipit homo in ſabbato, ut non ſolvatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Nolite judicare ſecundum faciem, ſed juſtam judicium judicare.

(e) Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis: Nonne hic eſt quem quærent Judæi interficere? Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia hic eſt Chriftus? Sed hunc ſcimus unde ſit; Chriftus autem cum venerit, nemo ſcit unde ſit. Clamabat ergo Jeſus in templo docens, & dicens: Et me ſcitis, & unde ſum ſcitis; & à meipſo non veni; ſed eſt verus, qui miſit me, quem vos nescitis. Ego ſcio loquar. (*) Et ſi dixerò quia nescio eum, ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. Quærebant ergo eum apprehendere; & nemo miſit in illum manus, quia non dum venerat hora ejus.

(f) De turba autem multi crederunt in eum, & dicebant: Chriftus cum venerit, numquid plura ſigna faciet quam quæ hic facit? Audierunt phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, & miſerunt principes, & phariſæi miniſtros, ut apprehenderent Jeſum. Dixit ergo eis Jeſus: Adhuc modicum tempus vobiscum ſum, & vado ad eum qui me miſit. Quæritis me, & non invenietis; & ubi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerunt ergo Judæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia non inveniemus eum? Numquid in diſperſionem Gentium iturus eſt, & docturus Gentes? Quis eſt hic fermo, quem dixit: Quæritis me, & non invenietis, & ubi ſum ego, vos non poteſtis venire?

(g) In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat Jeſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.

(*) Hac verba. Et ſi dixerò quia nescio eum, ero ſimilis vobis mendax; ſed ſcio eum, diſcuntur ex cap. 8. verſ. 55. juxta Vulgatam ut tunc dicitur, ubi tantum habentur, & non hoc loco. Tenenda ſunt tamen propter Auguſtini appendicem illis reſpondentem quam S. Thomas hic ponit.

(h) Ex illa ergo turba, cum auდიſſent hos ſermoneſ ejus, dicebant: Hic eſt vere Propheta. Alii dicebant: Hic eſt Chriftus. Quidam autem: Numquid à Galilæa venit Chriftus? Nonne Scriptura dicit, quia ex ſemine David, & de Bethlehem caſtello ubi erat David, venit Chriftus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum; ſed nemo miſit ſuper eum manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifices, & phariſæos; & dixerunt eis illi: Quare non adduxiſti illum? Reſponderunt miniſtri: Numquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur. Reſponderunt ergo eis phariſæi: Numquid & vos ſeducti eſtis? Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex phariſæis? Sed turbat hæc, quæ non novit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos: (ille qui venit ad Jeſum nocte, qui unus erat ex ipſis) Numquid lex noſtra judicat hominem, niſi prius audiverit ab ipſo, & cognoverit quid faciat? Reſponderunt ei: Dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus eſ? Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit. Et reverſi ſunt unuſquiſque in domum ſuam.

(a) **A**uguſtinus (tract. 28.) Futurum erat ut aliquis Fidelis Chrifti abſconderet ſe, ne à perſecutoribus inveniretur; & ne illi pro crimine objiceretur latibulum, præceſſit in capite quod in membro confirmaretur: unde dicitur: Poſt hæc autem ambulabat Jeſus in Galilæam: non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Beda. Hæc verborum connexio talis eſt, ut intelligamus quoniam in medio multa geri, & fieri poterunt. Judæa autem, & Galilæa regiones ſunt Palæſtinæ Provinciæ; ſed Judæa dicta eſt à tribu Juda: non tamen ſolum illa regio, quam tribus Juda, ſed & illa quam tribus Benjamin poſidebat, Judæa dicta eſt, quia ex tribu Juda Reges orientabantur. Galilæa vero dicitur, eo quod lacteum popululum, id eſt candidum, gignat. Galilæa enim Græcè, Latine lac dicitur. Auguſtinus (tract. 28.) Sic autem hoc Dominus dixit, quaſi non poſſet ambulare inter Judæos, & non occidi à Judæis: hanc enim potentiam quando voluit demonſtravit; ſed inſimiam noſtræ præbebat exemplum: non ipſe perdidit potestatem, ſed noſtram conſolabatur fragilitatem. Chryſoſtomus (hom. 47.) Sed & illud eſt dicere, quoniam quæ deitatis (1) erant offendebat, & quæ humanitatis: etenim fugiebat perſecutores ut homo, & apparebat eis ut Deus, utrumque vere exiſtens. Theophylactus. Secreſcit etiam nunc in Galilæam, quia nondum paſſionis aderat tempus: unde vanum reputabat in medio inimicorum manere, & magis ipſos ad odium incitare: unde & conſequenter tempus deſcribitur cum ſubditur: Erat autem in proximo dieſeſtus Judæorum ſcenopegia. Auguſtinus (tract. 28.) Quid ſic ſcenopegia, qui Scripturas legerant, noverunt. Faciebant tabernacula in die feſto ad ſimilitudinem tabernaculoſam, in quibus habitaverunt, cum ex Aegypto educi perigrinarentur in cremo. Celebrabant ex hoc diem ſerium, reminiſcentes be-neficiorum Domini, qui tamen occiſuri erant Dominum. Appellabatur autem apud Judæos

dies feſtus, cum tamen non eſſet unus, ſed plures. Chryſoſtomus (hom. eadem.) Offendit igitur per hoc Evangelista, quoniam multum tempus prætermiſit. Cum enim Dominus ſedit in monte, erat prope dies feſtus paſchæ. Hic autem ſcenopegiæ meminit, & in quinque intermediis menſibus niſi aliud nobis enarravit, niſi miraculum panum, & allocutionem factam ad eos qui comederunt. Quia enim indeficenter ſigna faciebat, & diſputabat, non poterant Evangelista omnia enumerare; ſed iſta præcipue ſtuduerunt dicere pro quibus aut querela, aut contradic-tio quadam à Judæis ſubſequebatur; quod & hic apparet. Theophylactus. Quia enim fratres ejus viderant ipſum non eſſe paratum ad deſcendendum, ſubditur: Dixerunt autem fratres ejus ad eum: Tranſi hinc, & vade in Judæam. Beda. Ac ſi dicant: Tu ſigna facis, & pauci ea vident: tranſi ergo ad regiam urbem, ubi ſunt principes, ut viſis ſignis, laudem conſequeris ab eis. Sed quia non omnes diſcipuli ſemper Dominum ſequebantur, ſed eorum multi in Judæa erant, ideo ſubdunt: Ut & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Theophylactus. Ideſt, turba quæ ſequuntur te: non enim de duodecim dicunt diſcipulis, ſed de aliis qui converſabantur cum illo. (2) Auguſtinus (tract. 28.) Cum autem auditis fratres Domini, Mariæ cogitate conſanguinitatem, non iterum parientis ullam propa-ginem. Sicut enim in ſepulcro, ubi poſitum eſt Corpus Domini, nec ante, nec poſtea mortuus jacuit; ſic uterus Mariæ nec ante, nec poſtea quidquam mortale concepit. Opera quidem Domini diſcipulos non latebant; ſed iſtos latebant; & ideo dicebant: Ut diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Loquebantur autem prudentiam carnis. Verbo quod caro factum eſt: unde & ſubdunt: Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipſe in palam eſſe. Si hoc facit, manifeſta teiſpſum mundo; quaſi dicant: (3) Facis miracula: apparere hominibus, ut laudari poſſis ab hominibus: nam qui eum videntur monere, gloriæ ipſius

S. Thom. Oper. Tom. IX. (1) Al. Chryſoſtomus. (2) Al. Facis miracula apparere hominibus.

paribus datum erat, in eo quod illud desuper descendebat, miraculum vero panum interius gerebatur: propterea subiungitur: *Hic est panis de caelo descendens. Augustinus* (tract. 26.) Hunc panem significavit manna, hunc panem significabat altare Dei. Sacramenta hæc sunt, & illa fugiunt: in signis diversa sunt, in re quæ significatur, paria sunt. Apostolus audi 1. Cor. 10. „ Omnes eandem escam spiritalem „ manducaverunt. “ *Chrysostomus* (hom. 45.) Deinde ostendit quod maxime eos poterat persuadere, quoniam ipsi paribus suis multo digniores effecti sunt, qui manna manducantes sunt mortui; & ideo subdit: *Ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.* A fine utriusque cibi ostendit differentiam. Panem autem hic dogmata salutaria dicit, & fidem quæ in ipsum est, aut corpus suum: hæc enim conservant animam. *Augustinus* (tract. 26.) Sed numquid nos non morimur, qui manducamus panem descendente de caelo? Sic illi sunt mortui quemadmodum & nos sumus morituri, quantum attinet ad mortem hujus corporis visibilem, atque carnalem; quantum autem pertinet ad mortem spiritalem, qua patres istorum mortui sunt, manducavit manna Moyses, & multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt: quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum; sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti: quoniam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur: unde Apostolus 1. Cor. 11. „ Judicium sibi manducat, & bibit. “ Panem ergo caelestem spiritualiter manducare, est innocentiam ad altare apparere: peccata, etsi sint quotidiana, non sint mortifera: ante quam ad altare accedatis, attendite quid dicatis: „ Dimitte „ nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: “ *Matth. 6.* Si dimittis, dimittentur tibi: securus accede; panis est, non venenum. Si quis ergo ex hoc pane manducaverit, non morietur; sed quod pertinet ad virtutem sacramenti, non quod pertinet ad visibile sacramentum; qui manducat scilicet intus, non foris. *Alcuinus.* Ideo, (1) inquam, non moritur qui comedit hunc panem: quia ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. *Theophylactus.* Per hoc scilicet quod incarnatus est. Non ergo prius solum fuit homo, & postmodum assumpsit divinitatem, ut Nestorius fabulatur. *Augustinus* (tract. 26.) De caelo descendit & manna; sed manna umbra erat, iste veritas est. *Alcuinus.* Est autem mea vita vivificans: unde sequitur: Si

(1) *Nicolai.* habet Ideo, namque non moritur. **EX EDIT. P. NICOL.** (2) *Glossa.*

quis manducaverit ex hoc pane, vivet, non tantum in presenti per fidem, & justitiam, sed in æternum.

(h) (a) *Augustinus.* Determinat consequenter Dominus quomodo se panem dicat, non tantum secundum divinitatem quæ patet omnibus, sed etiam secundum humanam naturam quæ est assumpta à Verbo Dei, tum subdit: *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Beda.* Hunc panem tunc Dominus dedit, quando mysterium corporis, & sanguinis sui discipulis tradidit, & quando semetipsum Deo Patri obtulit in ara crucis. Quod vero dicit, *Pro mundi vita*, non debemus intelligere pro elementis, sed pro hominibus, qui mundi nomine designantur. *Theophylactus.* In hoc quod dicit, *Quem ego dabo*, potestatem suam demonstrat, quod non sicut servus minor Patre crucifixus est, sed voluntarie: nam etsi à Patre dare dicitur, tamen seipsum tradidit ipse. Attende autem, quod panis qui in mysteriis à nobis assumitur, non solum figuram gerit carnis Christi, sed ipse est vera caro Christi: non enim dicit: *Panis quem ego dabo*, figuram carnis meæ gerit, sed *caro mea est.* Transmutatur innarrabilibus verbis iste panis per mysticam benedictionem, & habitationem Spiritus Sancti, in carnem Christi. Sed quare non videmus carnem? Quia si caro videretur, horror nos in ejus assumptione invaderet: unde ut nostræ infirmitati condescendatur, talis nobis videtur mysticus cibus secundum quod nostræ consuetudini competebar. Pro mundi autem vita carnem suam tradidit, quia moriendo, mortem solvit. Ego etiam intelligo pro mundi vita resurrectionem: nam Domini mors universalem resurrectionem toti generi humano ministravit. Forte autem & vitam quæ in sanctificatione & beatificatione consistit, & spiritu, mundi vitam dixit: quamvis enim non omnes susceperint vitam quæ est in sanctificatione, & spiritu; tamen Dominus seipsum pro mundo tradidit, & quantum in eo est, totus mundus sanctificatur. *Augustinus* (tract. 26.) Quando autem caperet caro quod dicit panem carnem? Norant autem fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligant: sicut corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi: de spiritu enim Christi non vivit nisi corpus Christi: numquid enim corpus meum vivit de spiritu tuo? Hunc panem exponit Apostolus dicens 1. Cor. 11. „ Unum corpus multi sumus. “ O sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum caritatis! Qui vult vivere, accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur.

(i) *Au-*

(1) *Augustinus* (tract. 26.) Quia Judæi panem concordie non intelligebant, ad invicem litigabant: unde dicitur: *Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandam? Qui autem manducant talem panem, non litigant ad invicem, quoniam per hunc Deus habitare facit unanimes in domo. Beda.* Putabant ergo Judæi quod Dominus particulatim carnem suam divideret, & eis ad manducandum daret; & ideo litigabant, quia non intelligebant. *Chrysostomus* (hom. 46.) Quia igitur dicebant hoc esse impossibile, ut scilicet carnem suam ad manducandum daret, ostendit quoniam non solum non est impossibile, sed valde necessarium: unde sequitur: *Dicit ergo eis Jesus: Amen amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* (1) *Augustinus* (tract. 25.) Quasi dicit: Quomodo quidem (2) edatur, & quinam sit modus manducandi illum panem ignoratis; verumtamen *nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Beda.* Et ne crederetur illis solis hæc dixisse, mox generalem sententiam inquit, (3) dicens: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* (4) *Augustinus* (tract. 26.) Et ne istam vitam intelligentes, de hac re litigarent, secutus adjunxit: *Habet vitam æternam.* Hanc ergo non habet qui istam carnem non manducat, nec istum sanguinem bibit. Nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam vero omnino non possunt. Non ita est hæc esca, quam sustentandæ hujus temporalis viæ causa sumimus: nam qui eam non sumpserit, non vivet; nec tamen qui eam sumpserit, vivet. Fieri enim potest ut morbo, vel senio, vel aliquo casu plurimi, qui eam sumpserint, moriantur. In hoc vero cibo, & potu, idest corporis, & sanguinis Domini, non ita est: nam & qui eum non sumit, non habet vitam, & qui eum sumit, habet vitam, & hæc utique æternam. *Theophylactus.* Non enim puri hominis caro est, sed Dei, & hominem divinum facere valens, tanquam divinitate inebrians. *Augustinus* 22. de Civit. Dei (cap. 19.) Sunt autem quidam liberationem ab æterno supplicio hominibus promittentes Christi baptismate ablatis, qui particeps sunt corporis ejus, quomodo libet vixerint, propter illud quod dicitur hic. (Eodem Lib. cap. 25.) Sed contradicit eis Apostolus dicens Galat. 5. „ Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio,

„ immunditia, impudicitia, luxuria, iras, „ lorum servitus, veneficia, invidia, discordiæ „ tentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia, ebrietas, „ tes, commellationes, & his similia: quæ „ prædico, sicut prædixi, quoniam qui ista „ lia agant, regnum Dei non possidebunt. “ Quamobrem quomodo sit accipiendum quod hic dicitur merito queritur. Qui enim in ejus est corporis unitate, idest in Christianorum compage membrorum, & ejus corporis sacramentum fideles communicantes de altari sumere consueverunt, ipse vere dicendus est manducare corpus, & bibere sanguinem Christi; ac per hæc hæretici, & schismatici ab unitate Corporis separati, possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi utile, immo vero etiam noxium, quo judicentur gravius quam vel tardius liberentur. Nec illi etiam in perditis, & damnable moribus debent esse securi, qui per vitæ iniquitatem, ipsam vitam justitiam, quæ est Christus, desierunt, sive fornicando, sive aliquid hujusmodi faciendo: non enim isti dicendi sunt manducare corpus Christi, quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Ut enim alia taceam, non possunt simul esse membra Christi, & membra hereticis. *Augustinus* super Joannem (cap. 26.) Hunc itaque cibum, & potum societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinationis, & vocatis, & justificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. (5) Hujus rei sacramentum, idest unitas corporis, & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res vero ipsa, cujus sacramentum est, omni homini est ad vitam, nulli ad exitium, quicquamque ejus particeps fuerit. Ne autem putarent sic in isto cibo, & potu promitti vitam æternam; ut qui eum sumpserit, jam nec corpore morentur; huic cogitationi occurrentes subiungit dicens: *Et ego resuscitabo eum in novissimo die: ut scilicet habeant interim vitam æternam.* (6) secundum spiritum in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit; quod autem ad corpus attinet, nec corpus etiam vita æterna frangitur, sed in resurrectione mortuorum in novissimo die eum habeat.

(k) *Beda.* Dixerat superius: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ut ostenderet quanta distan-*

(1) *Al.* Omittit idem *Nicolasius* indicem *Augustini.* (2) *Al.* datur. (3) *Al.* omittit dicens. (4) *Et hic iterum desit in editione P. Nicolai* index *Augustini.* (5) *Al.* ejus rei sacramentum. (6) *Al.* secundum spem.

tantia sit inter corporalem cibum & potum, & spirituale mysterium corporis & sanguinis sui, adiecti: *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Chrysostronus* (hom. 46.) Hoc autem dicit, aut ut credant his que dicta sunt, ut non æstiment ænigma & parabolas esse, sed sciant quoniam omnino oportet manducare corpus Christi; aut vult dicere, quod verus cibus est hic qui animam salvat. *Augustinus* (tract. 26.) Vel aliter. Cum cibo, & potu id appetant homines ut non esuriant, neque sitiant; hoc veraciter non præstat nisi iste cibus, & potus; qui eos à quibus sumitur immortales, & incorruptibiles facit; idest societas ipsa sanctorum, ubi pax erit, & unitas plena, atque perfecta; Propterea Dominus noster corpus, & sanguinem suum in eis rebus commendabit quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis: namque aliud, scilicet panis, ex multis granis in unum constat; aliud, scilicet vinum, ex multis acinis confluit. Deinde jam exponit quid sit manducare corpus ejus, & sanguinem bibere, dicens: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hoc est ergo manducare illum escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & Christum in se habere. At per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem; sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat, & bibit. *Chrysostronus* (hom. 46.) Vel aliter continuatur. Quia promittat se manducantibus vitam æternam, ut hoc confirmet, induxit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* *Augustinus* de Verbo Domini (serm. 11.) Mul- tum idem, qui vel corde ficto carnem illam manducant, & sanguinem bibunt, vel cum manducaverint, apostatae sunt, numquid manent in Christo, & Christus in eis? Sed est profecto quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum sanguinem, quo modo qui manducaverit, & biberit, in Christo manet, & Christus in eo. *Augustinus* 21. de Civ. Dei (cap. 27.) Hoc est, illi qui non sacramento tenus tantum, sed revera corpus Christi manducant, & sanguinem bibunt. *Chrysostronus* (hom. 46.) Et quia ego vivo, manifestum est quod ipse vivet; & ad hoc ostendendum subiungit: *Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me;* (a) ac si dicat: Vivo ego sicut

(1) Al. videmus. (2) Quatuor editiones sæpe citatæ omittunt hæc verba ipse enim origo sui corporis est. (3) Al. defecisse existimaretur in carnem.

Pater; & ne ingenium æstimes, adiecti, *Propter Patrem*, Patrem sibi esse principium occulte insinuans. Quod autem dicit, *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*, non de vita simpliciter hoc dicit, sed de approbata: etenim etiam infideles vivunt non manducantes de carne illa. Sed neque de resurrectione communi hoc dicit (etenim omnes suscitabuntur) sed de gloriosa, & mercedem habente. *Augustinus* (tract. 26.) Non autem ait: Sicut manduco Patrem, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me: non enim Filius participatione Patris fit melior, sicut participatio Filii per unitatem corporis ejus, & sanguinis, quod illa manducatio, & potatio significat, nos efficiamur meliores. Si ergo ita dictum est, *Vivo propter Patrem*, quia ipse de illo est, sine detrimento aequalitatis dictum est. Nec tamen eandem nostram, & suam aequalitatem significavit, sed gratiam mediatoris ostendit. Si autem secundum id accipimus, *Vivo propter Patrem*, quod alibi ait infra 14. *Pater major me est*, hæc verba ita dixit, *Sicut misit me Pater, ac si diceret: Ut ego vivam propter Patrem, idest in illum tanquam ad majorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me misit; ut autem quilibet vivat propter me, participatio facit qua manducat me. Hilarius* 8. de Trin. (post princ.) De veritate igitur carnis, & sanguinis Christi non relictus est ambigendi locus; nunc enim ex ipsis Domini professione, & fide nostra, vere caro est, & vere sanguis est. Hoc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione qua vivit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, idest naturam carnis suæ adepti; quomodo non naturaliter secundum spiritum in se Patrem habeat, cum vivat ipse per Patrem? Per Patrem autem vivit, dum nativitas non alienam ei intrulit, diversamque naturam. *Augustinus* (tract. 26.) Ut autem illum panem manducando (1) vivamus, qui æternam vitam ex nobis habere non possumus, de cælo descendit: unde sequitur: *Hic est panis qui de cælo descendit. Hilarius* 10. de Trin. (post princ.) Se panem hic dicit, (2) ipse enim origo sui corporis est. Ac ne Verbi virtus, atque natura (3) defecisse à se existimaretur in carne, panem carnem suam esse dixit, ut per hoc quod descendens de cælis panis est, non ex humana conceptione origo esse corporis

eius

eius existimaretur, dum cæleste esse corpus ostenditur. At vero (1) cum panis est, assumpti per Verbum corporis est professio. *Theophylactus*. Non enim purum Deum comedimus, nam, & impalpabilis, & incorporeus est; neque (2) etiam hominis puri carnem comedimus, quæ nil (3) posset proficere. Sed quia Deus carnem sibi univit, caro ejus vivificativa existit; non quod in Dei naturam transferit; sed secundum quamdam igni ferri consuetudinem, quod & ferrum manet, & ignis acium ostendit; sic & caro Domini vivificativa est tanquam caro Verbi Dei. *Beda*. Et ut ostenderet substantiam umbræ & lucis, typpi & veritatis, subjunxit: *Non sicut manducaverunt patres veteri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* *Augustinus* (tract. 26.) Quod autem illi mortui sunt, ita vult intelligi, ut non vivant in æternum. Nam temporaliter & hi profecto morientur qui Christum manducant; sed vivunt in æternum, quia Christus est vita æterna. *Chrysostronus* (hom. 46.) Si enim possibile fuit sine messe, & frumento, & aliis hujusmodi, quadraginta annis illorum vitam conservare; multo magis nunc cibo spirituali hoc facere poterit, cujus illa erant figuræ. Frequenter autem vitam repromittit, quia nihil est ita delectabile hominibus; unde & in veteri testamento longitudo vitæ promittebatur; hic autem via finem non habens. Simul etiam per hoc ostendere vult quoniam sententiam morti tradentem pro peccato nunc solvit, vitam æternam & contratio promittens. Sequitur: *Hæc dixit in synagoga, docens in Capharnaum:* ubi scilicet primæ virtutes ejus sunt factæ. Docebat autem in synagoga, & in templo, multitudinem attrahere volens, & ostendens quoniam non est contrarius Patri. *Beda*. Mystice autem Capharnaum, quæ interpretatur villa pulcherrima significat mundum; synagoga vero judaicum populum. Per hoc ergo ostenditur quod Dominus per Mysterium Incarnationis mundo apparens, judaicum populum multa docuit, quæ ipse intellexit.

(1) *Augustinus* (tract. 27.) Talia loquente Jesu non crederent aliquid magnum dicentem, & verbis illis aliquam gratiam (4) coopererent; sed prout voluerunt intellexerant, & more hominum, quia poterat, aut disponebat Jesus carnem, qua indutum erat Verbum, veluti conficiam distribuere creditibus in se: unde dicitur: *Multi ergo audientes, non ex inimicis, sed ex discipulis ejus dixerunt: Durus est hic sermo. Chrysostronus* (hom. 46.) Id est, difficile susceptibilis, superexcedens eorum imbecillitatem: putabant enim eum supra seipsum loqui majora

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Legit Nicolai* cum (suis panis est), (2) *Al. enim*, (3) *Al. possit*, (4) *Al. coopererantem*.

propria dignitate, & dixerunt: *Quis potest enip audire?* quasi pro seipsis respondentes, quia non debebant. *Augustinus* (tract. 27.) Si autem discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat ut diceretur quod non ab hominibus intelligeretur; secretum Dei intentos debet facere, non advertos. *Theophylactus*. Cum autem audis quod discipuli ejus murmurabant, non intelligas hos qui actu sunt discipuli, sed hos qui in habitu, & figura videbantur ab eo instrui. Nam inter discipulos erant quidam ex plebe, qui dicebantur ejus discipuli, quia multo cum discipulis manebant tempore. *Augustinus* (tract. 27.) Sic autem apud se ista dixerunt ut ab illo non audirentur; sed ille, qui noverat in seipsis, apud seipsum audiebat: unde sequitur: *Sciens autem Jesus apud seipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Alcinus.* Quod scilicet dixi vobis, manducare carnem meam, & bibere sanguinem meum. *Chrysostronus* (hom. 46.) Erat autem hoc suæ deitatis signum, occulta in medium ferre: unde sequitur: *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius: supple, quid diceris? Hoc & in Nathanaele fecit dicente Quoniam dixisti tibi, Vidi te sub ficu, credis: majora his videbis.* Non igitur quæstiones quæstionibus copulat; sed magnitudine dogmatum, & multitudine eos inducere vult. Non igitur discipulos in scandalum mittere volens hoc dicit, sed eorum scandalum solvere volens: nam dum æstimant eum de Joseph natum, non suscipiunt ea quæ dicebantur. Qui vero credituri erant quoniam de Cælo descendit, & illud ascendit, facilius attendunt his quæ dicebantur. *Augustinus* (tract. 27.) Vel aliter. Hinc solvit quod illos commoverat: illum enim putabant erogaturum corpus suum; ille autem dixit se ascendurum in Cælum, utique integrum. *Cum videritis, inquit, Filium hominis ascendentem ubi erat prius.* Certe vel tunc videbitis quia non eo modo quo puratis erogat corpus suum; & quia gratia ejus non consumitur moribus. Filius autem hominis Christus ex Virgine Maria hic esse cepit in terra, ubi carnem assumpsit ex terra: quid ergo vult quod ait: *Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius*, nisi ut intelligamus unam personam esse Christum Deum, & hominem, non duas? ne fides nostra sit quaternitas, sed Trinitas. Sic ergo erat Filius hominis in Cælo, quemadmodum Filius Dei erat in terra: Filius Dei in terra in suscepta carne, Filius hominis in Cælo in unitate personæ. *Theophylactus*. Non ergo propter hoc putas quod de Cælo Corpus Christi descenderit: hoc enim

2

Mar-

(1) Marciani hæretici, & Apollinaris est dictum; sed quia unus & idem erat Filius Dei, & hominis. *Chrysostr. (hom. 46.)* Propter hoc autem, & aliam solutionem inducit, dicens: *Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quidquam.* Quod autem dicit, tale est. Spiritualliter oportet ea quæ de se sunt audire; qui autem carnaliter audit, nihil proficit. Est autem carnaliter intelligere, simpliciter ea quæ proposita sunt videre, & nihil plus imaginari. Oportet autem non ita iudicare, sed omnia mysteria interioribus oculis inspicere; quod semper est spiritualliter audire. Carnale vero erat dubitare qualiter potest nobis carnem dare manducare. Quid igitur? Non est vera caro? Immo utique: quod igitur ait? *Caro non prodest quidquam*, non de sua carne dicit, sed de ejus carne qui carnaliter accipiebat quæ dicebantur. *Augustinus (tract. 27.)* Vel aliter: *Caro non prodest quidquam.* Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt quomodo in eadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem; & prodest plurimum: nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut habitaret in nobis; sed spiritus per carnem aliquid operatus est in nobis pro salute nostra. *Augustinus de Civit. Dei (cap. 24.)* Non enim caro per seipsam mundat; sed per Verbum à quo suscepta est; quod cum sit principium omnium, suscepta anima, & carne, & animam credentium mundat, & carnem. *Spiritus ergo est qui vivificat; caro non prodest quidquam:* sicut illi intellexerunt carnem. Non sic ego do ad manducandam carnem meam. (2) Nec carnem debemus sapere secundam carnem; proinde dicit: *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* *Chrysostr. (hom. 46.)* Id est, spiritualia sunt, nihil habentia carnale, neque consequentiam naturalem; sed eruta sunt ab omni tali necessitate quæ in terra, & à legibus quæ hic posite sunt. *Augustinus (tract. 27.)* Si ergo intellexisti spiritualliter, spiritus, & vita tibi sunt; si intellexisti carnaliter, etiam sic spiritus, & vita sunt, sed tibi non sunt. Diximus enim hic Dominum commendasse in manducatione carnis suæ, & potatione sanguinis sui ut in illo maneamus, & ipse in nobis. Hoc autem quid facit nisi caritas? Caritas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Rom. 5. ergo spiritus est qui vivificat. *Chrysostr. (ut supra.)* Et quia de carnali audientia supra locutus est, subjungit: *Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt.* Dicens, *Quidam*; discipulos excepit; suam autem dignitatem ostendit; occulta revelans. *Augustinus*

(tract. 27.) Non dixit, Sunt quidam in vobis qui non intelligunt; sed causam dicit quare non intelligant. Propheta enim dixit: „Nisi credideritis, non intelligetis.“ *Esaï. 7.* nam qui resistit, quomodo vivificatur? Adversarius enim radio lucis quo penetrandus est; non avertit faciem, sed claudit mentem. Credant, & aperiant & illuminabuntur. *Chrysostr. (ubi supra.)* Et ut discas, quoniam ante hæc verba, & non postquam murmuraverunt, & scandalizati sunt; hæc Christus cognoverat, subjungit Evangelista dicens: *Sciebat enim ab initio Jesus qui essent credituri, & qui traditurus eum esset.* *Theophylactus.* Volens per hoc nobis Evangelista ostendere quod ante constitutionem mundi omnia cognoscebat; quod divinitatis erat judicium. *Augustinus (tract. 27.)* Sed postquam distinxit credentes Dominus à non credentibus, expressit causam quare non credunt: unde sequitur: *Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.* *Chrysostr. (homil. 46.)* Quasi dicat: Non turbant me, neque stuporem inferunt qui non credant. Novi quibus dedit Patrem. Dixit autem hoc, ut ostendat quoniam non illorum gloriam concupiscens hoc dicebat, & ut suadeat eis quod Patrem ejus existiment Deum, & non Joseph. *Augustinus (tract. 27.)* Ergo & credere datur nobis, non enim nihil est credere. Si autem magnum quid est, gaude, quia credidisti; sed noli extolli; quid enim habes, quod non accepisti? *1. Corinth. 4.* Hoc autem donum quibusdam dari, & quibusdam non dari, omnino non dubitat qui non vult manifestissimis Sacris Litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnibus esse in condemnationem justissimam; ita ut nulla Dei esset justa reprehensio, etsi nullus inde liberaretur, unde constat magnam esse gratiam quod plurimi liberantur. Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus.

Sequitur: *Ex hoc multi discipuli ejus abierunt retro, & jam cum illo non ambulabant.* *Chrysostr. (hom. 46.)* Non dixit, Recesserunt, sed abierunt retro, ab ea quæ secundum virtutem est auditione, & quam habebant olim fidem, perdidit. *Augustinus (tract. 27.)* Ecce (3) præcis à corpore vitam perdidit: quia in corpore nec fuerunt: inrer non credentes & ipsi reputati sunt. Abierunt retro non pauci, sed multi post satanam, non post Christum, quomodo de quibusdam sceminis dicit Apostolus *1. ad Timoth. 5.* Quædam conversæ sunt retro post satanam. Petrum autem non repulit Dominus

retro ire post satanam, sed fecit post se ire. *Chrysostr. (a)* Quæret autem aliquis: (1) Quod tempus erat verba dispensandi his quæ constructa erant (2) nocentia? Multa quidem utilitas, & necessitas. Quia enim instabant cibum corporalem petentes, & ejus qui sub patribus datus est reminiscetes, ostendens quoniam omnia illa typus erant, meminit cibi spiritualis. Non igitur scandalizari oportebat, sed interrogare congruum erat: quare illorum amentia scandalum fuit, non indissolubilitatis eorum quæ dicebantur. *Augustinus (tract. 27.)* Et hoc etiam forte factum est ad consolationem nostram: quoniam aliquando contingit ut homo dicat verum, & quod dicit non capiat, atque illi qui audiunt scandalizentur, & discedant. Penitet autem hominem dixisse quod verum est: dicit enim apud se homo, Non debui sic dicere: & sic Domino contigit. Dixit, & perdidit multos; sed non turbatur ipse, quia ab initio noverat qui non essent credentes. Nos, si nobis contingat, conturbamur: solatium in Domino inveniamus, & tamen caute verba dicamus. *Beda.* Sciebat autem Dominus de aliis discipulis qui remanserunt an vellent abire; sed tamen eos interrogavit, ut fides eorum monstraretur, & aliis imitanda proponeretur: unde sequitur: *Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?* *Chrysostr. (hom. 46.)* Per hunc autem modum oportebat eos trahi: nam si eos laudasset, passi essent aliquid humanum, existimantes se gratiam Christo facere, eum non relinquendo: ostendens vero se non indigere eorum sequela, magis eos detinuit. Non autem eis dixit, Abite, hoc enim esset eos expellere; sed interrogavit eos an vellent abire, auferens eis vim, & necessitatem, & nolens eos verecundia coarctari: ex necessitate enim detineri par esset ac si abirent. Petrus autem fratrum amator, amicitie conseruator, pro toto respondet collegio: unde sequitur: *Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Augustinus (tract. 27.)* Quasi dicat: *Repellis nos à te: da nobis alterum; ad quem ibimus, si te relinquimus.* *Chrysostr. (hom. eadem.)* Hoc autem verbum multæ est amicitie ostensivum: quia scilicet Christus eis honorabilior erat quam patres, & matres. Deinde ut non videatur hoc propterea dicere, quia non essent qui eos reciperent, subjungit: *Verba vita æternæ habes.* Audiens enim magistrum dicentem, quoniam resuscitabo eum, & habebit vitam æter-

nam, ostendit se recordari eorum quæ dicta sunt verborum. Et Judæi quidem dicebant: *Hic est filius Joseph;* hic vero dicit: *Et nos credimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.* *Augustinus (tract. 27.)* Credidimus enim, ut cognosceremus: nam si prius cognoscere, deinde credere vellemus, nec cognosceremus, nec credere valeremus. Hoc credimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei; id est, quia ipsa vita æterna tu es, & non das in carne, & sanguine tuo nisi quod es. *Chrysostr. (hom. eadem.)* Quia vero Petrus dixerat, *Et nos credimus*, Dominus de collegio credentium excipit Judam: unde sequitur: *Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus est?* Quod autem dicit, tale est. Ne æstimetis quod (3) quia secuti estis me, non redarguam malos. Dignum autem est hic quætere, quare nunc nihil dicunt discipuli; sed postea (infra 13.) formidantes dicunt, *Numquid ego sum, Domine?* Sed nondum Petrus audierat: „Vade retro me satana.“ *Matth. 16.* & propter hoc timorem non habuit. Nunc etiam non dicit: *Unus ex vobis me traderet;* sed *diabolus est:* ideo nesciebat quod dicebatur; sed malitiam æstimabant vituperari solum. Accusant autem hic Christum Gentiles insipienter: non enim electio ejus vim inferi his quæ futura sunt; sed in voluntate situm est salvari, & perire. *Beda.* Vel dicendum, quod ad aliud elegit undecim, & ad aliud unum: undecim elegit, ut in Apostolica dignitate perseverarent; unum elegit, ut per prodiiionis ejus officium salutem operaretur humani generis, *Augustinus (tract. 27.)* Electus enim est iste, de quo nolente, & nesciente magnum aliquid boni fieret. Sicut enim iniqui male utuntur bonis operibus Dei, sic è contra Deus bene utitur malis operibus hominum. Quid Juda pejus? Sed malo ejus bene usus est Dominus: tradi se pertulit, ut nos redimeret. Potest etiam sic intelligi quod ait: *Duodecim elegi:* quia consecratus est duodenarius numerus eorum, qui per quatuor cardines mundi Trinitatem fuerant denunciaturi. Non autem quia perit inde unus, ideo illius numeri honor ademptus est: nam in locum perentis alius subrogatus est. *Gregorius 13. Moral. (cap. 17. vel in nov. exempl. 12.)* Capitis autem nomine censetur corpus, cum de perverso homine dicitur: *Unus ex vobis diabolus est:* unde Evangelista exponens subdit: *Dicebat autem de Juda Simone Schariotis: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus.*

(1) Clariori longe sensu ponit Nicolai hanc sententiam: sic enim habet: Quod tempus erat verba dispensandi quæ non ædificarent, sed potius ædificatis essent nocimento? Notat in margine et aliam lectionem qua sic promittit: Quod tempus erat verba dispensandi his quæ constructa erant innocentia? (2) Al. nocentium. (3) Al. omittitur quia.

EX EDIT. P. NICOL. (2) Hom. 45. in Joann. super illud nimirum, Paris quem ego dabo, &c.

(1) Nicolai reponit Marcionis. (2) Al. quia nec carnem. (3) Al. Et præcis.

ium Ioseph dicunt. Sed non increpantur: non enim respondit eis, Non sum filius Ioseph, quia non poterant illum mirabilem partum audire. Si vero cum qui secundum carnem, non poterant manifeste audire, multo magis nec superiorem ineffabilem. *Augustinus* (tract. 26.) Ab hominibus enim carnem assumpsit, sed non morte hominum: nam Patrem habens in celo, matrem elegit in terra, & illic natus sine matre, & hic sine patre. Quid ergo talibus murmurantibus respondit, subditur: *Respondit ergo Iesus, & dixit eis: Nolite murmurare invicem; quasi dicat: Scio quare non esuritis sic, ut illum panem non intelligatis, neque queratis. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit illum. Magna gratiae commendatio: nemo venit nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat; quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Semel accipe, & intellige: si non traheris, ora, ut traharis. *Chrysostomus* (hom. 45.) Hic autem insiliunt Manichaei dicentes, quoniam nihil in nobis est, postquam. Sed hoc non quod in nobis est destruit, sed ostendit nos divino auxilio indigentes: (1) ostendit enim hic non eum qui inivus venit, sed eum qui multam patitur oppugnationem. *Augustinus* (tract. 26.) Sed (2) si inivii trahimur ad Christum, inviti credimus: ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Sed intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, credere non potest nisi volens; cor, de epim. creditur ad iustitiam: "Si ergo inivus venit qui trahitur, non credit; si non credit, non venit: non enim ad Christum ambulando curimus, sed credendo, nec motu corporis, sed voluntate cordis accedimus: ergo voluntate traheris. Quid est autem trahi voluntate? Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. (Psalm. 36.) Est quaedam voluptas cordis, cui dulcis est panis ille caelestis. Porro si Poetae dicere licuit: "Trahit sua, quomque voluptas: "quanto fortius nos dicere debemus trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, beatitudine, iustitia, sempiterna vita, quod totum Christum est? (3) An vero habent corporis sensus, voluptates suas, & animus deseritur: a voluptatibus suis? Da amantem, desiderantem, ferventem, soni aeternae patrie suspirantem; & scit, quid dicam. Sed quare, voluit dicere *Quem traxerit Pater*. Si trahendi sumus, ab illo trahamur, cui dicitur*

(1) *Al.* ostendit enim hoc non eum qui intuitus venit, &c. (2) *Al.* Si enim inviti trahimur ad Christum, ergo inviti credimus. (3) *Al.* An non habent. (4) *Legit Nicolai non dividens ab operibus Patris opera sua, sed ostendens &c.* (5) *Al.* neque homines. (6) *Plenus idem Nicolai intus datur, intus coruscatur, intus revelatur. Strepitum verborum ingero auribus vestris: nisi revelet ille qui intus est, quid dico, quid loquor? Dicit ergo: Et erunt omnes docibiles Deo, quasi dicat: Quomodo Iudaei me potestis agnoscere, quos Pater non docuit?*

etur datur. Strepitum verborum ingero auribus vestris: nisi revelet ille qui intus est, quomodo ergo, o Iudaei, me potestis agnoscere, quod Pater non docuit? *Beda.* Dicit autem pluraliter, *In Prophetis*: quia omnes Prophetae uno eodemque spiritu repleti, licet diversa prophetarent, tamen ad idem tendebant: quapropter cum quovis eorum omnes alii concordabant; sicut cum *Joel* Propheta, qui dicit: *Erunt omnes docibiles Dei.* *Glossa.* Hoc in *Joel* non invenitur, sed aliquid simile: dicitur enim ibi cap. 2. "Filiis Sion exultate, & latamini in Domino Deo vestro: quia dedit nobis docetorem." Expressius tamen est in *Esaiam*, ubi dicitur cap. 54. "Ponam universos filios tuos doctos a Domino." *Chrysostomus* (hom. 45.) Quod quidem praecipuum est: quia ante per homines dicebant quae Dei sunt, nunc autem per unicum Filium Dei, & Spiritum Sanctum. *Augustinus* de Praedestinatione Sanctorum (cap. 8. & seq.) Omnes autem docibiles Dei veniunt ad Filium, quoniam audierunt, & didicerunt a Patre per Filium: unde subditur: *Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me.* Si autem omnis qui audit a Patre, & didicit, venit, profecto omnis qui non venit, non autem a Patre, nec didicit. Valde remota est a sensibus carnis haec schola; in qua Pater auditur, & docet, ut veniat ad Filium; nec agit hoc cum carnis aere, sed cordis, ubi est & ipse Filius; quia ipse est Verbum ejus per quod Pater sic docet; simul est & Spiritus Sanctus: inseparabilia enim (1) didicimus esse opera Trinitatis. Sed Patri hoc potissimum est attributum, quia de ipso procedit & Filius, & Spiritus Sanctus. Itaque gratia quae occulte, & humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo corde duro respuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Cur ergo non omnes docet, ut veniant ad Christum, nisi quia eos quos docet, misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet? Si autem dixerimus, quod volunt discere, quos non docet, respondebitur nobis: Et ubi est quod ei dicitur Psalm. 84. "Deus tu convertens vivificabis nos?" Aut si non faciat volentes ex nolentibus Deus, ut quid orat Ecclesia secundum praecipuum Domini pro persecutoribus suis; Non enim quisquam dicere potest, Credidi, ut sic vocarer: praeventit quippe eum misericordia Dei, quia sic est vocatus ut crederet. *Augustinus* (super Joan. tract. 26.) Ecce ergo quomodo trahit Pater docendo de veritate, non necessitatem imponendo? *Tras. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) *Al.* dicimus. (2) *Al.* deest enim. (3) *Al.* cum venit. (4) *Al.* minus esse illo. *Ex edit. P. Nicol. (a) Theophylactus. (b) Chrysostomus ut supra.*

here enim Dei est. *Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me.* Quid igitur? Christus nihil docuit? Quid quod Patrem magistrum homines non viderunt, Filium viderunt. Filius ergo dicebat, sed Pater docebat. Si (2) enim ego homo cum sim, illum doceo qui auditur Verbum meum, illum docet & Pater qui auditur Verbum ejus. Exponit autem hoc ipse, & ostendit nobis quid dixerat, continuo subjungens: *Non quia Patrem vidit quisquam; nisi qui a Deo est, hic vidit Patrem;* quasi dicat: Ne forte cum dico vobis, *Omnis qui audit a Patre, & didicit*, dicatis apud vos: Numquam vidimus Patrem, quomodo ab eo discere poterimus? a meipso audite. Ego novi Patrem, ab illo sum, quomodo verbum est ab illo cuius est verbum: non quod sonat, & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit audientem. *Chrysostomus* (hom. 45.) Omnes quidem a Deo sumus. Id vero quod est praecipuum Filii, & proprium, hic non posuit propter auditorum imbecillitatem.

(g) *Augustinus* (tract. 26.) Revelare voluit se Dominus quid esset: unde dicit: *Amen amen dico vobis: qui credit in me, habet vitam aeternam;* quasi dicat: Qui credit in me, habet me. Quid est autem habere me? Habere vitam aeternam: vita enim aeterna est Verbum, quod in principio erat apud Deum, & vita erat lux hominum. Assumpsit vita mortem, ut vita occideret mortem. (a) *Chrysostomus* (hom. 45.) Quia vero turbae instabant, cibum corporalem petentes, & ejus cibi qui patribus eorum datus erat reminiscens, ut ostendat quod omnia illa figura erant hujus veritatis praesentis, mentionem de cibo spirituali facit, dicens: *Ego sum panis vitae.* (b) Panem quidem vitae se ipsum vocat, quoniam vitam nostram continet, & hanc, & futuram. *Augustinus* (tract. 26.) Sed quia illi de manna superbiebant, subjungit: *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt.* Ideo patres vestri, quia filios estis illorum: murmuratores patres murmuratorum filiorum: nam de nulla re magis Deum offendisse ille populus dictus est, quam contra Deum murmurando. Ideo autem mortui sunt, quia quod videbant credebant, quod non videbant non credebant, neque intelligebant. *Chrysostomus* (hom. 45.) Non autem sine causa addit, *In deserto*, sed occulte insinuans quoniam non longum tempus fuit, quo scilicet manna datum est, neque simul (3) cum eis venit in terram promissionis. Sed quia videbant panem datum a Christo. (4) minus quid esse illo quod

d 2 p 2